

Hazánk részvétele az európai denevérfajok populációinak védelméről szóló megállapodásban (EUROBATS) és az ebből fakadó kötelezettségek

Práger Anna

Bevezetés

A vándorló állatfajokat fenyegető veszélyeket, valamint a védelmük érdekében végzett tevékenységek összehangolásának szükségességét felismerve 1979-ben, Bonnban számos ország részvételével megszületett a vándorló fajok nemzetközi védelmét szolgáló keretmegállapodás (Bonni Egyezmény), amelyhez hazánk 1983-ban csatlakozott.

Az egyezmény – más nemzetközi egyezményekhez hasonlóan – függelékekben sorolja fel a hatálya alá tartozó állatfajokat. Az I. függelék a veszélyeztetett, fokozott védelmet igénylő vándorló állatfajokat tartalmazza, míg a II. függelékben az ún. kedvezőtlen védelmi helyzetű fajok szerepelnek, melyek védelmére a vándorlási útvonallal érintett országok közös megállapodásokat hivatottak kötni.

A Bonni Egyezmény égisze alatt számos, állatcsoportok védelmét felölelő megállapodás (Agreement), illetve egyes fajok védelmét segítő egyetértési memorandum (Memorandum of Understanding) született. Ennek szellemében hozták létre az érintett tagországok az európai denevérfajok populációinak védelméről szóló megállapodást (EUROBATS), amelyet 1991-ben fogadtak el, majd 1994-ben lépett hatályba.

Az Európában előforduló valamennyi denevérfaj a megállapodás hatálya alá tartozik. A jelenlegi 30 tagország – a Bonni Egyezmény alapelveivel összhangban – az európai denevérfajok populációinak megőrzését, illetve az ehhez szükséges, nemzetközileg egyeztetett intézkedések tervezését, elfogadását és végrehajtását tűzte ki céljául. Az átfogó európai együttműködés nagyban hozzájárul az országok közötti információcseréhez (pl. migrációs térképek összeállítása, európai jelentőségű felszín alatti élőhelyek adatbázisának létrehozása, konzisztens monitoring rendszer kidolgozása, védelmi

útmutatók készítése), s erre támaszkodva ahhoz, hogy közös, összehangolt intézkedésekkel hatékonyabbá tehesék a denevérek védelmét.

A megállapodás hazai feladatainak végrehajtását a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala, a nemzeti park igazgatóságok, valamint a denevérvédelmi civil szervezetek látják el. A koordinációért és a nemzetközi kapcsolattartásért a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztálya a felelős.

Alapvető kötelezettségek

Tekintve, hogy a EUROBATS az állampolgárokra nem hárít kötelezettségeket, nem jogszabályként, hanem számozott nemzetközi szerződés formájában került közzétételre (1994/18. Nemzetközi Szerződés). A megállapodás eléggé általános előírásokat tartalmaz a részes felek számára. Ezeket az alapvető kötelezettségeket Magyarország nagy részben – az aláírás előtt, vagy azóta – teljesítette. A megállapodásból fakadó kötelezettségeink a következők:

- a denevérek mindennemű szándékos befogásának, tartásának és pusztításának a megtiltása az illetékes hatóság által engedélyezett esetek kivételével;
- a védelem szempontjából jelentős pihenő- és búvóhelyek feltérképezése, valamint a denevérek táplálkozási területeinek felkutatása és ezen helyek kártételtől és háborgatástól való védelmének biztosítása;
- a denevérmegőrzés jelentőségének hangsúlyozása és megerősítése a köztudatban;
- a megfelelő szervezet kijelölése, amely felelősséggel tartozik a – különösen az épületben lakó – denevérek megőrzésével, az ezzel összefüggő természetvédelmi

- kezelésekkel kapcsolatos rendelkezések meghozataláért; valamint egy vagy több illetékes hatóság kijelölése, amely megfelelő hatáskörrel rendelkezik a megállapodás végrehajtásához;
- a szükséges kutatási programok beindítása és támogatása, a kutatási és megőrzési programok összehangolása a többi tagországgal;
  - a peszticidek használatának engedélyezési eljárása során a denevérekre gyakorolt lehetséges káros hatások figyelembevétele;
  - a háromévente megrendezett Résztes Felek Találkozója beszámoló jelentés készítése a jelen megállapodás keretében hozott intézkedésekről;
  - a megállapodás végrehajtásához szükséges jogszabályi keretek biztosítása, közigazgatási intézkedések meghozatala.

A nemzetközi szervezet

A konkrét kötelezettségeket a megállapodás legfőbb döntéshozó testülete, a háromévente megrendezett Résztes Felek Találkozója (Meeting of the Parties) adja meg – határozatok elfogadásával.

1995-ben az első Résztes Felek Találkozója megfogalmazott egy Cselekvési Tervet, amelyet minden találkozón felülvizsgál megadva a denevérvédelem prioritásait a soron következő három évre. A Cselekvési Tervben foglalt stratégiai célkitűzések kidolgozására hozták létre a Tanácsadó Testületet (Advisory Committee). Ennek magyar tagja gyakorlatilag a kezdetektől Dr. Bihari Zoltán (Debreceni Egyetem - Természetvédelmi Állattani és Vadgazdálkodási Tanszék). Az évente ülésező bizottság fő feladata az összehangolt nemzetközi tevékenységet megalapozó szakmai javaslatok előkészítése a Résztes Felek Találkozója számára.

A denevérvédelem szempontjából jelentős élőhelyek meghatározásának, a populációk állapot- és trendfelmérésének, vándorlási útvonalak vizsgálatának eredményei alapján a Tanácsadó Testület különböző témákban szakmai javaslatokat és irányelveket dolgoz ki. Ezeket, miután a Résztes Felek Találkozója elfogadta, a tagországok nemzeti szinten hajtják végre. Az elmúlt évek témái, többek között, az alábbiak voltak: monitoring módszerek, jelentős felszín alatti élőhelyek, táplálkozási helyek, fenntartható erdőgazdálkodás, faanyag-kezelési eljárások, denevérek befogása és kutatása (beleértve a

gyűrűzést, jelölést), nemzetközi együttműködés a kormányzati szervek és civil szervezetek között.

A találkozók között egy-egy kiemelt témában munkacsoportok (Intersessional Working Group) is működnek a tagországok szakembereinek közreműködésével. A Titkárság a munkacsoport tevékenységét támogatva kérdőíveket küld ki a tagországoknak az adott témában. A közelmúltban felkarolt két kérdéskör a szélerőművek denevérekre gyakorolt hatásainak felmérése, illetve a denevérveszteség volt. Ilyenkor a megállapodás koordinációjáért felelős Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztálya (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium) a hazai szakemberek bevonásával adja meg országunkra vonatkozó választát. Több munkacsoport munkájában is részt vett magyar képviselő. A jelenleg működő, veszteséggel foglalkozó munkacsoportnak is van magyar tagja Dr. Molnár Viktor (Fővárosi Állat- és Növénykert) személyében.

A találkozók között a végrehajtás koordinálásával, ügyviteli feladatainak ellátásával a EUROBATS Titkárság foglalkozik.

Jövőbeni végrehajtási kötelezettségek

A legutóbbi Résztes Felek Találkozóját 2003 szeptemberében Bulgáriában tartották. A találkozókra a plenáris üléseket kivéve két munkacsoportos ülés zajlik párhuzamosan: az adminisztratív és a szakmai. Az ott megszületett határozatok közül a következőknek van a gyakorlati denevérvédelemben jelentősége; ezek végrehajtása egyben hazánk feladata is:

- a 4.4 számú határozat a denevérvédelem és a fenntartható erdőgazdálkodás kapcsolatáról. A határozat alapján a denevérvédelmi érdekeket érvényesíteni kell az erdőgazdálkodásban – az erdőtervek, üzemtervek kidolgozásánál. Nemcsak a tarvágásos gazdálkodás veszélyezteti a denevéreket, de az erdőművelésben gyakran alkalmazott egészségügyi gyérítés is. Ennek során a beteg, odvas, korhadt fákat vágják ki, éppen azokat, amelyekben a denevérek telepednek meg. További problémát jelent, hogy őshonos fáink helyett sok helyen telepítenek tájidegen fajokat (pl. lucfenyő,

erdei fenyő, akác, vörös tölgy, hibrid nyár), amelyek nem odvasodnak, így nem nyújtanak megfelelő bűvőhelyet a denevérek számára. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy az erdők vonatkozásában létező gazdasági ösztönzők figyelembe vegyék a denevérvédelmet is. A tagországoknak ki kell jelölni a kulcsterületeket (ártéri erdők, idősebb faállományú erdők) és ezen belül kulcs objektumokat (nyílt vízfelületek, odvas fák stb.), és ezek folyamatos nyomon követését be kell építeni a nemzeti denevér-monitoring rendszerbe. Törekedni kell olyan kutatások támogatására, amelyek a denevér populációk és az erdőtípusok közötti kapcsolatot – preferenciát –, valamint az erdőgazdálkodásnak és egyéb területgazdálkodásnak a denevérpulációkra kifejtett hatását vizsgálja. A Tudományos Testület feladata, hogy megvizsgálja a denevéreknek a fenntartható erdőgazdálkodás indikátoraként való „használatát”, valamint, hogy kidolgozza a denevérbárát erdőgazdálkodásra vonatkozó irányelvet.

- a 4.6 számú határozat alapján fel kell állítani az országos denevérgyűrzési központot, amely kezel egy központi gyűrzési adatbázist is.
- a 4.7 számú határozat alapján a Tudományos Testületnek fel kell mérnie a szélerőművek denevérpulációkra kifejtett esetleges negatív hatásait, és irányelveket kell kidolgoznia arra vonatkozóan, hogy szélerőművek létesítésénél milyen hatásokat kell a környezeti hatásvizsgálat során felmérni. Az irányelv elkészültéig a tagországoknak az elővigyázatosság elve alapján a szélerőművek tervezésénél figyelemmel kell lenni a denevérekre kifejtett lehetséges negatív hatásokra – különösen, ha migrációs útvonalon kívánnak szélkereket létesíteni.
- a 4.8 számú határozat tartalmazza a megállapodás mellékletének módosítását, amelyet minden tagállamnak be kell építenie hazai jogrendjébe. A megállapodás így további 7 fajra terjed ki (*Myotis alcathoe*, *M. aurascens*, *M. hajastanicus*, *M. nivalensis*, *Plecotus alpinus*, *P. kolombatovici*, *P. sardus*) - megjegyezve, hogy az utóbbi genus további rendszertani vizsgálat tárgyát képezi.

- a 4.9 számú határozat foglalja össze a következő hároméves periódusra (2003-2006) a Cselekvési Tervet. Egyik legfontosabb hazai követelmény az országos monitoring rendszer kiépítése, valamint fajvédelmi, illetve pihenőhelyek vonatkozásában a kezelési tervek elkészítése.

A közelmúlt eseményei, aktualitások

A 2003-2006 tartó periódusra javasolt kiemelt feladat a monitorozás – mint elsődleges információszerzési forrás. A monitoring módszerek kidolgozása és egységesítése már rég óta zajló folyamat. A 8. Tanácsadó Testületi Ülésre elkészült egy összesítő felmérés az egyes tagországok monitoring módszereiről és monitoring tevékenységeiről. Az angol Bat Conservation Trust regionális és nemzetközi monitoring munkacsoporttal találkozót szervezett, és anyagilag támogatott a szakmai tapasztalatok átadása és a közös monitoring stratégia kidolgozása céljából. 2003. júniusában, Erdélyben, szeptemberben, pedig Franciaországban tartották meg a munkaértekezleteket. Elkészült továbbá a európai kiemelt jelentőségű felszín alatti denevérbűvőhelyek adatbázisa. Magyarország 3 felszín alatti élőhelye a 20 legjelentősebb közé került. Nagyon komoly átfogó munka az európai denevérfajok migrációs útvonalairól készült jelentés – térképekkel –, amely várhatóan kiadvány formájában is megjelenik majd. 2004. májusában, Litvániában összeült a denevérvészetséggel foglalkozó munkacsoport is, ahol szintén értékes eredmények születtek. Magyarország a munkacsoportok tevékenységében aktívan részt vett.

Befejezés

A megállapodás jó keretet és támogatást nyújthat a hazai denevérvédelmi tevékenységhez.

Egyrészt „ösztönzőleg” hathat a tagországokra – köztük Magyarországra –, hogy valóban végrehajtsák a javasolt védelmi intézkedéseket, másrészt a tagországoktól összegyűjtött adatok, valamint a munkacsoportok és a Tanácsadó Testület által kidolgozott irányelvek, szakmai anyagok szilárd alapot szolgáltathatnak a védelmi tevékenységhez.